

ÎNV MÂNTUL SIMULTAN ÎN EUROPA

Prof. Irina Roxana Acatrinei*

Rezumat

Orice copil are dreptul de a fi înțeles și sprijinit în actul învățării. Copiii sunt diferiți în ritmurile de dezvoltare, stilurile de învățare, particularitățile lor individuale. Într-o clasă cu predare simultană se adaugă și faptul că vârstele cronologice sunt diferite. Predarea simultană în învățământul primar înseamnă lucru concomitent cu două, trei sau patru clase, în funcție de numărul elevilor. Procesul instructiv-educativ se realizează după același plan de învățământ conform programelor școlare valabile pentru celelalte unități școlare.

Învățământul simultan continuă să fie o realitate a zilelor noastre. Specificul geografic al unor țări, situația socială și economică a țărilor determină menținerea lui. Este de datoria noastră să cunoaștem specificul și să asigurăm o resursă umană, materială, pe măsură.

Cuvinte-cheie: învățământ simultan, deprinderi de învățare independente și individuale, achiziții cognitive, achiziții non-cognitive.

Abstract

Each child has the right to be understood and encouraged during the learning process. They are different in their development, learning styles, individual features. In a multigrade classroom, there are also age differences.

In a multigrade class, teaching means working simultaneously with two, three or four classes, in the same time, depending on the number of students. The educational process is conducted according to the same plan and curricula available to other schools.

The multigrade teaching continues to be a reality in our days. The geographical specificity of some countries, the social and economic situation of the provinces contribute to its preservation. It is our duty, of everyone to know its specifics and to invest in human and material resources.

Keywords: management, competence, school manager, performance.

Învățământul simultan – o realitate istorică

Învățământul simultan constituie o realitate a învățământului european și a învățământului din întreaga lume. Organizarea lui presupune acordarea acestora în condiții anse cu privire la accesul la educație tuturor copiilor, în special celor de

* coala Gimnazială Cornu Luncii, Suceava; roxanairina@yahoo.com

vârste primare, și, totodată, respectarea principiului „Education for all!” (Educație pentru toți!).

Terminologia care definește acest tip de învățământ este diversă: *les „classes multiniveaux”/ „les classes multigrades”* (Franța), *„smeseni paralelki”* (Bulgaria), *„spojené triedy”* (Slovacia), *„composite classes”* (Marea Britanie); literatura de specialitate folosește și termenii: *„multilevel”*, *„multiple class”*, *„composite class”*, *„vertical group”*, *„family class”*, *„unitary schools”* – colile cu un singur post de învățător. (Multigrade teaching, 1994)

Termenii amintiți sunt folosiți pentru a diferenția acest tip de învățământ de învățământul „mono-grade” – organizat pe clase „simple” ce cuprind elevi de aceeași vârstă și cu aceleași particularități sau grupuri organizate „orizontal” – *„Horizontal Group”*.

Cel mai des sunt folosiți termenii de *„multigrade”* și *„multiage”*, termeni care sunt folosiți ca sinonimi în America de Nord. Simon Veenman, pedagog american, precizează însă că acești termeni nu sunt sinonimi. (Veenman, 1995)

Gruparea elevilor de clase diferite (**multigrade**) constituie o necesitate administrativă și economică. O necesitate și nu o alternativă, din cauza scăderii numerice a populației colare în zonele izolate, aflate la distanțe mari de alte localități, având o populație cu posibilități reduse din punct de vedere financiar. De cele mai multe ori, acest tip de învățământ constituie singura sursă de educație din multe zone.

Gruparea elevilor de vârste diferite (**multiage**) constituie o alternativă educațională și se organizează din motive pedagogice, modul de predare simultan fiind considerat unul benefic. Elevii din aceste clase vor lucra cu același învățător mai mulți ani, de obicei trei.

Acest tip de învățământ era dominant până la apariția industrializării și urbanizării; secolul al XIX-lea aduce ca noutate în colile organizarea claselor pe nivele de vârstă și cunoștințe. Astăzi, predomină în nordul și sudul Europei, în zone în care condițiile geografice sunt mai dificile – zonele rurale, insulele mediteraneene, zona de nord cu populație dispersată, insulele din Marea Nordului și în zone greu accesibile, îndeosebi, din cauza reliefului. Apare atât în țări dezvoltate, cât și mai puțin dezvoltate, atât în zone rurale, cât și în zone urbane, din motive sociale – pentru prestarea populației în aceste zone, din motive geografice – accesul și transportul sunt dificile în zonele rurale, din motive

pedagogice – deplasarea copiilor spre alte coli este privit negativ din cauza oboselii și a timpului prea puțin pierdut pentru deplasarea în zonele respective. În Europa Centrală, acest tip de învățământ este rar întâlnit.

În anul 1959, colile simultane cu un singur post de învățător se prezentau astfel: 47% Spania, 22,8% Luxemburg, 19,9% Franța, 9,7% Elveția, 3,6% Scoția, 2,3% Irlanda de Nord, 0,7% Anglia și țara Galilor. (*Multigrade teaching*, 1994)

În anii 1980-1990, situația se prezintă astfel: 22% Franța, 35% Suedia, Anglia numără peste 1 000 de coli cu mai puțin de 50 de elevi, iar țara Galilor 30% din numărul total de instituții de învățământ. (*ib.*)

Problematica învățământului simultan

În rile vestice, în special în Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, același studiu citat mai sus arată lipsa de încredere și chiar disprețul unor pedagogi (Boyd, J., *Understanding the Primary Curriculum*, 1984) și, implicit, profesori pentru acest tip de învățământ. În rile nordice, atitudinea este complet diferită: pedagogi precum A. Malmros și B. Sahlin în Suedia și Laukkannen și Selventoinen în Finlanda privesc pozitiv acest tip de învățământ și văd în el un teren fertil pentru dezvoltarea unor noi idei curriculare pentru toate colile, nu doar pentru cele simultane. Învățământul simultan este prezentat ca un puternic mijloc pedagogic pentru formarea/consolidarea deprinderilor de învățare *independent* și *individual*. Multe din aceste „tehnici” obișnuite pentru învățământul simultan sunt adoptate tot mai mult în stilul de predare și în cazul claselor simple ori sunt organizate astfel de clase tocmai din aceste motive în coli cu populație colară mare.

Cei care promovează acest tip de învățământ vin cu argumente pedagogice: rolul colii primare în viața comunității și beneficiile existenței acestei instituții în fiecare comunitate. Cei care îl combat vin cu argumente economice: costurile ridicate pe care le implică aceste instituții școlare, preferându-se transportul copiilor spre alte coli. Practica a demonstrat uneori că argumentele economice nu sunt întemeiate, cheltuindu-se mai mult pe transport decât pe localul instituției. Din păcate, motivele pedagogice sunt tot mai mult ignorate și există tendința de reorganizarea rețelei școlare prin închiderea colilor mici și orientarea copiilor spre colile din apropiere. De aceea, sunt promovate studii și rapoarte ale pedagogilor care prezintă aspectele negative în detrimentul celor care prezintă avantajele, ceea ce duce, inevitabil, la desființarea acestor coli.

Deși facilitează accesul tuturor copiilor la educație și ajută comunitatea locală să-și păstreze identitatea, bugetul de austeritate alocat acestor instituții este amenințat de scăderea numerică a populației colare, de îngrijirea forței de muncă implicând migrarea familiilor spre zone industrializate.

Personal, am cunoscut specificul învățământului simultan din România în timpul practicii pedagogice desfășurate ca elev la Colegiul Național „Mihai Eminescu” Suceava, profil pedagogic, în perioada 1995-2000. În perioada 2005-2015, am predat Religia, cult ortodox, la clase simultane. Pe parcursul timpului, am putut identifica problemele interne cu care se confruntă acest tip de învățământ:

- profesorii nu sunt special pregătiți pentru un astfel de învățământ, iar posibilitățile de perfecționare sunt reduse în continuare; de obicei, sunt profesori tineri, navetiști, fără prea multă experiență;
- nu există lucrări metodice de specialitate; profesorii care lucrează în învățământul simultan folosesc aceleași cărți de specialitate ca și cei din învățământul simplu;
- nu există recomandări curriculare speciale pentru aceste clase; prin activitatea lui, profesorul va urmări îndeplinirea aceluiași obiective-cadru/competențe generale și obiective de referință/competențe precum cei din învățământul simplu;
- există două moduri în care profesorul poate lucra în clasă: o predare sincronă – prezintă teme asemănătoare în mod unitar, adaptând cerințele de lucru particularităților metodice ale disciplinei și de vârstă ale copilului, sau împarte timpul și se adresează fiecărui colectiv separat, activitatea directă alternând cu cea indirectă;
- timpul este un factor crucial în activitatea la clase simultane; lecția necesită o proiectare atentă, realistă pentru a se evita apariția „timpilor morți” în timpul activității; activitatea independentă va fi foarte bine alcătuită, cu un timp de rezolvare egal cu activitatea directă pe care profesorul o va desfășura cu ceilalți clase.

Din cauza acestor probleme interne destul de dificile cu care se confruntă învățământul simultan, mulți profesori evită să lucreze în aceste coli; Costas Tsolakidis, profesor la Universitatea Aegean din Grecia remarcă într-unul din studiile sale că, în general, printre profesorii ce predau la clase primare predomină femeile; printre profesorii care predau la clase simultane predomină bărbații. (Tsolakidis, 2005) Situația se datorează distanțelor mari de parcurs pentru a ajunge în aceste zone, dar și din cauza lipsei motivației. Chiar profesorii sugerează modalități de stimulare a cadrelor didactice de a lucra în aceste coli: mărirea salariilor, îmbunătățirea condițiilor din localurile de coală,

finan area lor adecvat , dezvoltarea profesional prin: schimburi de experien între coli, facilitarea progresului în carier , îmbun t irea ierarhic .

Avantajele integr rii elevilor în înv mântul simultan

Totodat , am putut identifica i unele avantaje ale înv mântul simultan: mediul natural în care se afl aceste institu ii colare, lipsit de poluare i zgomot constituie o surs de s n tate, rela iile dintre elevi sunt mai sincere, rela ia profesor – elev mai apropiat , rela ia coal – comunitate local mai puternic .

În 1967, M.A. Mycock, în studiul s u *A Comparison of Vertical Grouping and Horizontal Grouping in the Infant School*, aprecia c , în cercet rile sale efectuate între clase simple i clase simultane, nu a înregistrat diferen e semnificative în ceea ce prive te achizi iile cognitive, dar apar unele diferen ieri în ceea ce prive te dezvoltarea socio-emo ional a copiilor. Elevii din clasele simultane s-au dovedit a fi mult mai sociabili, de in abilit i de comunicare la un nivel mai înalt, au o rela ie mai apropiat cu profesorul, o atitudine mai bun fa de coal i fa de munc .

De-a lungul timpului, mul i pedagogi au realizat studii cu privire la situa ia elevilor din clasele simultane. S-au distins, printre ace tia, D. Pratt, *On the Merits of Multiage Classrooms* – 1986, B.A. Miller, *A Review of the Qualitative Research on Multigrade Education* – 1991, C. Thomas i C. Shaw, *Issues in the development of multigrade schools* – 1992, studii ale UNESCO/APEID (1982), *Multiple Class Teaching and Education of Disadvantaged Groups*, studii realizate în ri din Asia. Cercet rile au avut în vedere atât achizi iile cognitive, cât i pe cele „necognitive” ale elevilor de aceea i vârst , cuprin i în clase simple i clase simultane. În studiul *Review of Educational Research*, Simon Veenman analizeaz 56 astfel de cercet ri i concluzioneaz c nu au ap rut diferen e majore între elevi proveni i din cele dou tipuri de clase. În ceea ce prive te achizi iile cognitive, cercet rile nu eviden iaz faptul c elevii din clasele simultane înva mai mult sau mai pu in fa de cei din clasele simple. De aceea, profesorii, p rin ii i comunitatea local , în general, nu trebuie s se îngrijoreze. Aceste clase nu sunt mai rele sau mai bune decât clasele simple – „*These classes are simply no worse and simple no better, than single-grade or single-age classes*”. (Veenman, 1995, p. 1)

În schimb, clasele simultane s-au deta at în privin a achizi iilor „necognitive”. Veenman a identificat apte factori care explic de ce nu exist diferen e majore între elevii apar inând celor dou tipuri de înv mânt. Ace tia sunt:

1. Succesul învățării este mai puțin dependent de strategiile de organizare, față de **calitatea actului predării** (*instructional practices*). Cea mai des întâlnită formă de organizare a activității este alternarea activității directe cu activitatea indirectă.
2. Tendința cadrelor didactice de a folosi drept criteriu de bază în alegerea elevilor pentru clasele simultane **criteriul „cunoașterii”** („conscious criteria”) – probabil că se evită copiii cu cerințe educative speciale, care necesită atenție aparte.
3. Lipsa perfecționării în predarea simultană a profesorilor poate fi și benefic; ei sunt pregătiți să predea la clase simple, în activitatea de la clase simultane, se vor folosi de pregătirea lor de bază; în felul acesta nu apar diferențieri.
4. Particularitățile acestui tip de învățământ determină o temeinică pregătire zilnică a profesorului, ceea ce nu poate fi decât benefic pentru copii.
5. Numărul optim de elevi trebuie să fie între 20 și 25 într-o clasă; numărul prea mare de elevi va avea un efect negativ asupra lor.
6. Utilizarea tehnicilor de predare specifice învățământului simultan – învățarea prin descoperire (*self-directed learning, self-study*), învățarea pe grupe (*peer tutoring, peer learning*), planificarea și proiectarea atentă, varietate de metode folosite – cunoașterea eficientă a acestora și aplicarea lor în cazul predării la clase simple.
7. Predarea se desfășoară prin dialog profesor-elev și elev-elev. În acest sens, sunt utilizate tehnicile: *reciprocal teaching* – discuții pe baza unui text-suport, urmărindu-se dezvoltarea abilităților de comunicare; *cooperative learning* – se lucrează în grupe suficient de mici ca fiecare elev să-și fie încredințat o sarcină clară, precisă, a cărei rezolvare va determina rezolvarea sarcinii colective a grupului.

B. A. Miller a identificat șase chei esențiale în asigurarea succesului învățământului simultan (cf. Veenman, 1995):

1. organizarea școlii de clasă;
2. managementul clasei de elevi;
3. planificarea curriculumului;
4. proiectare;
5. activitate independentă, individuală;
6. activitate pe grupe.

Misiunea profesorilor nu este simplă; ei trebuie să înceapă acest lucru și să adopte o atitudine pozitivă față de acest tip de învățământ, în favoarea copiilor: clasele trebuie să fie bine organizate, dotate din punct de vedere al resurselor educaționale, să sugereze activități antrenante prin conținuturile tematice

organizate. Unitățile de învățare în care predau oameni dedicați meseriei vor fi eficiente.

Îmbunătățirea învățământului simultan prin diverse proiecte și programe europene

Anii 2000 au adus noi perspective asupra acestui tip de învățământ. El nu a dispărut, pentru că va constitui mereu o realitate a învățământului mondial. Numeroase proiecte cu finanțare europeană au vizat acest tip de învățământ, proiecte accesate prin Programul *Lifelong Learning* (Comenius). Proiectele Comenius se adresează instituțiilor de învățământ preuniversitar de stat și private (de la grădini la coli postliceale) și tuturor membrilor comunității educaționale care își desfășoară activitatea în acest sector – elevi, personal didactic, autorități locale, asociații de părinți. Prin aceste proiecte se sprijină financiar realizarea de parteneriate de învățare, proiecte de formare a personalului didactic, rețele de parteneriat de învățare, precum și participarea la stagii de formare inițiale și continuă pentru creșterea calității și consolidarea dimensiunii europene în educație.

În lipsa unei perfecționări a cadrelor didactice ce lucrează în învățământul simultan, cele mai multe proiecte au vizat formarea personalului didactic și participarea la stagii de formare inițiale și continuă pentru creșterea calității și consolidarea dimensiunii europene în educație. Impresii cu privire la participarea la aceste stagii de perfecționare au fost împărtășite la Annual Conference of European Distance and E-Learning Network – EDEN (Conferința anuală din spațiul european a Programelor de Învățare pe Tot Parcursul Vieții) – Helsinki, 2005. Programe ce au vizat învățământul simultan sunt: NEMED – Network of Multigrade Education, ZEUS – Sattelite Network of Remote Schools, RURAL WINGS, MUSE – Multigrade School Education. În principal, aceste proiecte au urmărit perfecționarea profesorilor în ceea ce privește utilizarea mijloacelor multimedia și folosirea TIC-ului în activitatea didactică. În lipsa unor cursuri de metodică speciale pentru învățământ simultan, aceste mijloace sunt foarte benefice, ele suplinind costuri financiare și de timp.

Costas Tsolakidis a argumentat de ce TIC-ul a devenit indispensabil în activitatea didactică. În general, TIC poate oferi mijloacele și instrumentele necesare învățământului pentru a reduce timpul pierdut și pentru a crește timpul de învățare pentru toți elevii. Aspectele identificate sunt:

A. Criteriul organizațional: TIC este util în administrarea instituției de învățământ, în asigurarea relației școlare – mediul educațional exterior, în

majoritatea serviciilor cadrului didactic. Colile simultane exist într-o zon izolat , cu un număr redus de elevi și un număr redus de cadre didactice; de aceea, de cele mai multe ori, învățatorul deține funcția de director. Îndeplinirea sarcinilor specifice funcției manageriale este indispensabil legat de tehnicile informatizate.

B. Criteriul pedagogic: În predarea simultan exist două tendințe – de îmbunătățire a practicilor pedagogice vechi și de inovare prin utilizarea mijloacelor TIC. Folosit în rezolvarea sarcinilor manageriale, va simplifica timpul profesorului pe care îl va folosi în vederea pregătirii lecțiilor pentru a doua zi. TIC va transforma materialul educațional într-unul accesibil și dinamic.

C. Criteriul social: TIC va ajuta la consolidarea relației coală – comunitate locală. Mijloacele multimedia nu vor fi folosite doar pentru elevi. Cu ajutorul instituțiilor locale ce va sprijini financiar achiziționarea de echipamente, profesorul își va organiza sala multimedia pentru a organiza cursuri pentru adulți, va prezenta piese de teatru și va organiza competiții în care îi va implica și pe localnici. Aceste mijloace pot fi folosite și pentru comunicare, dacă în zonă exist familii de emigranți sau stabilite temporale în zonă, pentru a munci. Ele vor putea înțelege mai ușor legătura cu rudele lor, vor avea acces la elemente ce înțeleg de etnia și cultura lor.

NEMED – Network of Multigrade Education – a reunit specialiști în educație și cercetători din 10 țări europene, având preocupări comune în cercetarea, intensificarea și sprijinirea educației simultane, atât în țările de origine, cât și la nivel european: ORIENE – Observatorul cercetărilor în inovarea educației (Austria), Universități din Cipru, Lisabona, Barcelona, Politehnic – București, Lecce – Italia, Londra.

Proiectul a urmărit să stimuleze efortul de a aduce învățământul cu predare simultan în atenția politicilor în domeniu și să contribuie astfel la îmbunătățirea educației simultane, să realizeze o analiză detaliată a problemelor învățământului simultan, în termeni de predare-învățare, dar și a condițiilor caracteristice învățământului simultan în Europa, să facă recomandări privind îmbunătățirea învățământului simultan la nivel european, să ofere suport și asistență specializată profesorilor, să evalueze aplicarea metodologice și practicilor bazate pe TIC referitoare la învățarea simultană.

Fiecare instituție parteneră a realizat o analiză a nevoilor învățământului simultan și a celor mai bune practici. NEMED a oferit sprijin permanent profesorilor colilor cu predare simultan conectate la Internet, asigurând în

paralel comunicarea între colile cu predare simultan greu accesibile. La final, s-a realizat un raport asupra învățământului cu predare simultan care include și recomandări cu privire la îmbunătățirea acestui tip de educație la nivel european. Prin acest raport, proiectul devine accesibil tuturor celor care pot acționa în domeniul învățământului simultan, cu scopul îmbunătățirii calității educației primare în Europa.

Activitățile proiectului sunt structurate metodologic în jurul conceptelor centrale aprofundându-se diferite aspecte ale învățământului cu predare simultan. Grupurile lucrează independent, însă periodic se reunesc, fiecare când schimbă de idei, opinii și rezultate astfel încât să valorifice cât mai bine rezultatele cercetărilor întreprinse. Subiectele avute în vedere au fost: TIC pentru colile cu predare simultan, Managementul clasei cu predare simultan, Societate, cultură și învățământ simultan, Modalități de învățare în clasele cu predare simultan, Dezvoltarea resurselor educaționale pentru învățământ simultan, Politici pentru învățământ simultan.

MUSE – Multigrade School Education – a avut drept scop mărirea capacității profesionale a cadrelor didactice din colile cu predare simultan și dezvoltarea competențelor acestora de a utiliza TIC-ul ca un instrument util în pregătirea de zi cu zi, dar și în dezvoltarea comunității locale. Întrucât se adresează colilor simultane, aflate în zone defavorizate, se urmărește nu doar atragerea spre școală și preocuparea față de mediul colar, dar și dovedirea standardelor înalte în ce privește fundamentul teoretic și metodic al activităților de predare-învățare. Coordonat de aceeași universitate din Grecia, proiectul a urmărit implementarea sa în colile din Grecia, Finlanda, Spania și Marea Britanie.

Beneficiile aduse de TIC în activitatea didactică sunt multiple: încurajează profesorul să reflecte atent la propriul stil de predare, stimulează cadrele didactice să opereze cu noi concepte și să experimenteze noi situații, le dezvoltă gândirea critică și le oferă prilejul de a lucra în grupuri, colaborând cu alte cadre didactice și dezvoltându-și astfel abilități de comunicare. (Pincas, 2005)

Învățământul simultan va constitui mereu o realitate a învățământului din Europa și din lume. Rămâne lupta dintre autoritățile și cadrele didactice cu privire la închiderea acestor colile. În acest sens este interesant observația profesorului grec Costas Tsolakidis: „Învățământul simultan fie nu există, fie există dar este invizibil, fie există «undeva» dar nu creează probleme, fie este recunoscut ca fiind problematic dar fără rezolvare și de aceea mai bine să nu fie menționat”.

(Tsolakidis, 2005, pp. 75-82) El r mîne la convingerea c acest tip de înv mânt va d inui datorit faptului c satisface nevoi sociale i pedagogice; el constituie un aspect al înv mântului cu o nevoie uria de cercetare: statistica i func ionarea claselor simultane în Europa, identificarea modului în care autorit ile educa ionale le controleaz i încearc s le rezolve problemele cu care se confrunt , s identifice tendin e i totodat s sugereze politici i practici pentru profesor i autorit ile statului.

Concluzii

În ultimii ani, înv mântul simultan a fost privit ca o povar a înv mântului, în ansamblul s u. Cu toate acestea, el continu s fie o realitate a zilelor noastre. În România, organizarea acestui tip de înv mânt este reglementat prin Legea Educa iei Na ionale 1/2011 i Ordinul MECTS 3062/19.01.2012. Sunt antrena i atât înv torii, cât i profesorii de religie, limbi str ine i educa ie fizic , încadra i pe ore de specialitate la aceste clase. Din nefericire, nu exist suficiente mijloace – cursuri de perfec ionare, schimburi de experien – la îndemâna cadrelor didactice pentru a preîntâmpina cu succes dificult ile ap rute pe parcursul desf ūrii orelor la aceste clase.

Un risc al înv mântului simultan este tratarea elevului doar dintr-o singur perspectiv , cea intelectual , ignorându-i personalitatea, temperamentul. Cunoscând fiecare elev – poten ial i aspira ii – cadrul didactic reu e te s alc tuiasc colective omogene pentru fiecare clas organic închegat în colectivul mai mare al claselor care desf ūoar activitatea simultan .

Esen ial pentru acest tip de înv mânt este utilizarea a ceea ce tiu i pot deja face elevii, sprijinindu-se unul pe altul, împ rtindu- i unul altuia experien e, cuno tin e, mod de lucru pentru a înv a ceva nou. Activit ile la care sunt antrena i toi elevii sunt, de asemenea, foarte importante în cazul pred rii simultane, deoarece contribuie la sudarea colectivului de elevi, ceea ce îi va face s comunice liber. Pot fi organizate momente comune în cadrul activit ii colare – de exemplu, *întîlnirea de diminea* sau activit i extra colare.

Sunt opinii ale cadrelor didactice încadrate pe norme didactice, la aceste clase, printre care m num r i eu, dar i concluzii ale unor pedagogi, dintre cei români eviden iindu-se Vasile Molan, prin studiile *Managementul înv mântului simultan* (disponibil pe site-ul www.ruralwings-project.net), *Activitatea didactic în condi ii de lucru simultan cu dou sau mai multe clase* (publicat în revista „Înv mânt primar”, nr. 1-2, 1995) i Emil Moise,

prin studiul *Activitatea didactică în condițiile predării simultane* (publicat în revista „Învățământ primar”, nr. 6-7, 1994 și nr. 1-2, 1995).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Pincas, Anita. *E-training the multigrade school teacher*, în *Lifelong e-Learning for Multigrade School Teachers, Proceedings of the First Workshop of the Network of Multigrade Education NEMED*. Helsinki, Finland, 2005, disponibil la http://www.ea.gr/publications/pdf/helsinki_proceedings_nemed.pdf, accesat la data de 28.03.2016.

Tsolakidis, Costas. *Multigrade school education in Europe*, în *Lifelong e-Learning for Multigrade School Teachers, Proceedings of the First Workshop of the Network of Multigrade Education NEMED*. Helsinki, Finland, 2005, disponibil la http://www.ea.gr/publications/pdf/helsinki_proceedings_nemed.pdf, accesat la data de 28.03.2016.

Veenman, Simon. *Review of Educational Research – Cognitive and noncognitive effects of multigrade and multi-age classes: A best – evidence synthesis*, 1995, disponibil la er.sagepub.com/content/65/4/319.abstract, accesat la data de 28.03.2016.

*** *Multigrade teaching – A review of research and practice. Education Research Paper*, no. 12, 1994, disponibil la <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/12832/1/er950012.pdf>, accesat în data de 28.03.2016.

Partners

DEP Institut
www.dep.net

Diputació de Barcelona
www.diba.cat

Centro Studi Pluriversum
www.pluriversum.eu

Mediaera
www.mediaera.it

Ison Psychometrica
www.ison.gr

Gymnasium of Thrakomakedones
gym-thrak.att.sch.gr

Institutul de Științe ale Educației
www.ise.ro

**Step by Step Center for Education
and Professional Development**
www.stepbystep.ro

Guiding Cities

Improving guidance services together

Companies NGOs Unions

Schools for Adults City Councils

Universities VET Schools Foundations

Schools and many more...

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein. Project code: 2014-1-ES01-KA201-004630